

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU ESCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

Abonamente:
Pe un an: cor. 10.
Pe 1/2 an: cor. 5.
In străin.: cor. 12.
Numărul 50 bani.

REDAȚIA:
Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Victor Macaveiu, Dr. Alexandru Nicolescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.

Redacția și Administrația:
»Cultura Creștină«
Balázsfalva.

Să ne strângem rândurile!

— Din prilejul conferenței corului episcopesc ungar din 7 Noemvrie c. —

Pe ziua de 7 Noemvrie, arhiepiscopul și mitropolitul de Strigon, primatele catolicilor apuseni din Ungaria propriu zisă, a convocat corul episcopesc la obișnuita conferență episcopescă de toamna. După informațiile sigure ce avem, la această conferență primatele Csernoch a învitat, ca și până acum, și pe Arhieriei Bisericii române unite.

Când scriem aceste șire nu suntem încă în poziția de a ști dacă episcopii noștri au dat, sau nu, și de astădată ascultare invitării ce li-s'a făcut. Credința noastră e, că ar fi trebuit să nu o facă, dar oricum s'ar fi întâmplat, socotim că e bine venit și că nu ni-se va lua în nume de rău, dacă din acest prilej, vom cercă să lămurim pe scurt pentruce credem că episcopii noștri ar trebui să nu mai participe în viitor la conferențele convocate și prezidate de mitropolitul Strigonului.

Nu încape nici o îndoială, că Arhieriei noștri nu sunt datorî să se prezinte la conferențele convocate și prezidate de primatele din Strigon. Situația de drept public creată provinciei noastre mitropolitane prin bulla „Ecclesiam Christi” din 1853, care a scos Biserica română unită de sub jurisdicția primatului ungar, supunându-o direct și nemijlocit Scaunului papal, este o dovadă hotărîtoare în ce privește adevărul acestei aserțiuni. Actele aprobate de Roma ale conciliului nostru provincial al III-lea din 1900, cari reliefează și mai pronunțat supunerea noastră directă Scaunului papal, constituie o a doua dovadă clasică a acestui adevăr ce nici nu se mai discută.

Până acum, episcopii noștri au luat parte la conferențele amintite, deși precum vedem nu erau datori să o facă. Au făcut-o însă, pentrucă, dupăcum s'a accentuat aceasta în deosebite rânduri din partea presei noastre, au avut adâncă convingere, că o seamă de interese mari ale Bisericii, de a cărei soarte sunt în primul rând răspunzători, pot fi îngrijite cu mult mai bine, urmând invitații și participând la aceste adunări de episcopi, unde erau primiți cu toate onorurile cuvenite demnitații și rangului ce aveau. Cea mai mare parte a presei și opiniei publice românești de mult nu privea cu ochi buni aceste participări, pentrucă avea convingerea, ca printr'însele se renunță faptime la privilegiile ce ni-s'au dat din partea Romei, și că din aceasta pot să urmeze rele cu mult mai mari, decum ar fi anumite neajunsuri ce ni-s'ar crea pentru motivul, că Arhieriei noștri nu iau parte la conferențe. Organele mai mult sau mai puțin inspirate ale Bisericii noastre au luat până acum în apărare atitudinea episcopilor noștri în această materie; de aici încolo ni-se pare însă, că și ele vor trebui să treacă de partea acelora, cari se leagă cu mai multă gelozie de păstrarea neștirbită a drepturilor și privilegiilor câștigate cu multă trudă.

Lucrurile petrecute în jurul înființării episcopiei de Hajdudorogh, tocmai în legătură cu aceste conferențe episcopicești, ne impun și nouă trecerea în această partidă. Avem adecă convingerea, că dacă episcopii noștri nu luau parte la conferențele episcopicești, unde mai întâiu s'a discutat într'o formă mai pozitivă noua episcopie, Roma nu ar fi putut trece cu atâta ușurință peste părerile românești ale corului episcopesc român unit.

Și chestii de importanța Hajdudorogului vor mai veni, într'o vreme poate nici nu prea îndepărtată, și aceste chestii trebuie să ne găsească mai strânși grupați în jurul centrului nostru firesc de acțiune, care este: episcopatul român unit întrunit în conferențe deosebite de cele ce sunt prezidate de un primate, care pentru noi este numai mitropolit.

În 1853, deodată cu noi a mai obținut același privilegiu, de a fi supus nemijlocit Scaunului din Roma, și provincia bisericască a Croaților. Și aceasta provincie, deși de ritul latin, a știut să se țină departe de ori ce acțiune, care s'ar putea interpreta ca o renunțare a dreptului câștigat.

Pentru ce să n'o facem și noi?!

REDACTIA.

Isus Hristos și preotul. *)

— Căile cari duc la euharisticul Isus. —

Hristos în mijlocul nostru! Vă întimpin cu salutarea aceasta creștinească, trecută acum și în manual de școală cu dorința celor mai mari de a se generaliza, de a se desprinde cu căldură de pe buzele tuturor, ales de pe ale noastre, ale preoților. Vă întimpin cu această preafrumoasă bineță, socotindu-o de mai potrivită temei, despre care voesc să vorbesc și locului, în care suntem.

Iubiți frați, sf. Ioan în cap 6. al evangheliei sale ne spune, că a doua zi după săturarea miilor de oameni cu cinci pâni și doi pești, Domnul nostru Isus Hristos, fiind în sinagoga din Capernaum, cetatea, în care a petrecut de atâteaori și în care a făcut atâtea minuni, a zis mulțimii mari de popor și învățăceilor săi: „Eu sunt pâinea vieții... trupul meu cu adevărat este mâncare, și sângele meu cu adevărat este beutură. Celce mănăcă trupul meu și bea sângele meu, are viața vecilor“. Publicul ascultător, auzind învățătura despre o minune, în care iubirea, gingașa duioșie, atotputernicia și înțelepciunea lui Dumnezeu erau scoase la iveală în un mod cu mult mai greu de înțales, cu mult mai inexplicabil decât în minunile văzute deja în supunerea naturii poruncii Domnului Hristos, în vindcăările miraculoase și în sculările din morți, ce le-a operat acest mare Învățător, — a zis: „greu este acest cuvânt, cine poate a-l ascultă“, pentruce „mulți din ucenicii lui s’au dus înapoi, și mai mult cu el nu umblau. Deci a zis Isus celor doisprezece: au doară, și voi veți să vă duceți? Răspuns-a lui Simion Petru: Doamne, la cine vom merge, cuvintele vieții veșnice ai. Și noi am cunoscut, că tu ești Hristos fiul lui Dumnezeu celui viu“.

Când ne îndreptăm ochiul sufletului, întărit cu cele mai puternice arme ale credinței, spre sf. Euharistie zicem și noi cu sf. Petru: „am crezut și am cunoscut, că tu ești Hristos fiul lui Dumnezeu celui viu“. Sub speciile pâinii și ale vinului ești Tu în adevăr, în realitate și substanțial, e Trupul tău, așa dezvoltat și puternic, cum a fost atunci, când ai zis: „acesta este trupul meu... acesta este sângele meu... Aceasta să o faceți

*) Conferență ținută cu prilejul adunării generale a reuniunii de misiuni din 18 Septemvrie 1913.

întru amintirea mea“, ești Tu întreg, mărginit însă prin atotputernicia ta la un punct, care nu ține nici forma, nici dimensiunile, nici greutatea ta. Noi credem, că sub speciile pâinei și ale vinului, cari tot prin atotputernicia ta își susțin, fără substanța lor, culoarea, gustul, mirosul, forma și greutatea, ești Dumnezeu-Omul, care de acolo ne vezi, ne cunoști și pătrunzi întreagă ființa noastră; ne iubești și-Ți întinzi spre noi puternicile brațe, zicându- ne din inimă de părinte: „Veniți la mine toți cei însărcinați și osteniți, și eu vă voi odihni pe voi“.

Acestui Dumnezeu-Om ne-am închinat noi vieața; În slujba Acestuia stăm, încărcăți pururea cu povara grea a obligământului de a da Lui și vieața altora. În hirotonie ni-s'a conferit grația sanctificantă și ni-s'a dat potestate spirituală, „care se referențe parte la corpul real al lui Hristos în Euharistie, parte la corpul lui cel mistic, va se zică la credincioșii Bisericii“¹⁾. Astfel noi preoții avem și puterea și dreptul și datorința de a preface pâinea și vinul în adevăratul Trup și Sânge al Domnului Hristos, recitând și pronunțând, în persoana Lui, aceleași cuvinte, ce El le-a rostit la cina ultimă: „Luați, mâncați, acesta este corpul meu, carele se frânge pentru noi spre iertarea păcatelor și „Beți dintru acesta toți, acesta este sângele meu al legii noi, carele se varsă pentru voi și pentru mulți spre iertarea păcatelor“. Tot așa avem dreptul și datoria de a ne interesă cât mai deaproape, ca părinți, de binele trupesc și sufletesc al poporului.

Raportul ce e între noi și între Trupul real și cel mistic al Domnului Hristos împrumută statului nostru toată însemnătatea, demnitatea și toată splendoarea. Aceste atribuțiuni esențiale ale statului preoțesc ies la iveală și strălucesc în împlinirea constiențioasă a datorințelor noastre față cu sf. Euharistie, iar în neglijințele față cu acest preasfânt sacrament ele se spălătesc și se întunecă.

Interesul nostru față de sf. Euharistie e măsurătorul credinței și izvorul tuturor virtuților noastre preoțești. Dacă avem credință tare în prezența reală a Domnului Hristos în sf. Euharistie, avem și purtare și vieață potrivită acelei credințe.

Așa și activitatea, ce o desvoltăm pentru cei încredințați grijei noastre, totdeauna e în raport drept cu credința și cu ubirea ce avem față de sf. Euharistie. Dacă n'am avea această

¹⁾ Conc. prov. I. Tit. V. c. VII.

credință, n'am avea nici vieață, nici individuală, — nici bisericască. Fără acest soare dătător de lumină și căldură ne ofilim, îngălbănim și pierim.

„Eu sum pânea vieții“, zice Hristos, „cine mănăcă pânea aceasta, va trăi“. Deci, cine vrea să trăiască, cine vrea să aibă fii sufletești, nepoți și strănepoți cu putere de rezistență, cine dorește sincer să aibă o generație sănătoasă și glorioasă, acela să întrebuințeze mijloacele dovedite în cursul vremii, ca singure bune și ducătoare la scop: „să iubească și adoare pe euharisticul Hristos“, să se nutrească și întărească cu Trupul și Sângele Lui preascump. În cazul acesta ori care neam poate fi sigur de împlinirea zisei profetului: „sămânția lui în veac se va întări“ (ps. 101, 29).

Cărărușele, pe cari se pot conduce singuraticii și popoarele la Izvorul tuturor darurilor și al mângăierilor, sunt multe. Amintim aici următoarele: 1. Vieața preotului, 2. familia preotului, 3. instrucțiunea despre sf. Euharistie, 4. cuminecarea prunilor și 5. reuniunile pii.

1. Vieața și faptele preotului trebuie să fie cea mai elocventă mărturie despre credința lui în prezența reală a domnului Hristos în sf. Euharistie, arătându-l întru toate preot euharistic. Marea lui datorie e, să se ferească de macula păcatului mortal, încunjurând deosebit necumpătul, lenea și trivialitățile și fugând de stăpânia materialismului. În scopul acesta noi preoții trebuie să stăruim din toate puterile ca să se cultive, desvoalte și să se întărească chemarea preoțească atât în preoți, cât și în leviți. Cu prilejul diverselor conveniri: la o masă, în călătorii, ori în primblări să vorbim cu iubire și căldură despre însemnătatea și importanța misiunii preoțești. În tot locul să ne prezintăm ca părinți buni, mulțămiiți cu statul nostru, iar mândria nobilă și conștiința puternică de importanța rolului, ce-l avem în vieața naturală și supranaturală, să le manifestăm în toate amănuntele vieții. Să folosim toate mijloacele, de cari se poate legă harul Domnului. Deosebit, în considerarea multelor celebrări și cuminecări, să ne mărturisim cât mai des, fie și cu excluderea formalităților frumoase, dar nu necesare, prescrise în rânduiala dela mărturisire. Să ne mărturisim păcatele, dacă altcum nu se poate, fără epitrahir, cu capul acoperit, în drum, în piață, fără nici un semn extern, din care s'ar putea deduce, că ni-se administreză sacramentul Penitenții.

Lumea de acum, cu tren, cu automobil, cu telegraf fără sirmă, cu telefon, cu aeroplane, cu gazete și cu cărți, cari ajung și în cele mai mici și mai înfundate sătulețe, nu se mai poate compara cu lumea veche, mai liniștită, mai pașnică, mai greuoasă, lipsită de toate avantajile progreselor tehnice de azi dar și de multele primejdii, ce le invoală acestea. A crede și a spune, că lumea tot așa a fost, ar însemna a se înșela omul cu voia, ar însemna că nu ții samă de complicațiile vieții moderne și de valorile puternice, ce se succed cu o uimitoare repezală atât în lumea spirituală, cât și în cea materială, ori însemna a nu avea curajul de a privi în fața noilor primejdii, a puternicelor ispite, cari își ridică tot mai amenințător capetele în crâșme, în adunări, în conveniri, în drum și aproape în tot locul. Intre astfel de împrejurări grele, preotul se cufundă, dacă nu ști umbra pe valuri, de nu-și va ști întinde mâinile spre euharisticul Isus, și îngheța-i-va sângele în vine, de nu se va încălzi la focul nestins al sfântului altar. De aici și datorința noastră de a ne căuta alinare, mângâiere și ușurare la treptele euharisticului Isus în toate durerile, întristările, în toate încercările grele și în nefericirile, ce ne ajung. Acolo să alergăm, ca oarecând Apostolii, și să-I dăm samă despre activitatea noastră noastră. Dela El să cerem lumină și sfat și acolo să ascultăm în cea mai desăvârșită liniște poruncile Lui dumnezești. Atunci la El vom duce și pe alții.

Prezența noastră a preoților în biserică să fie plină de cucernicie nefățarnică, de serioșitate fără asprime și de demnitate fără trufie, ca toți să aibă îndemn de a ne privi ca pe locuitorii lui Dumnezeu. Credința noastră neînfruntată în euharisticul Hristos să se manifesteze în fața, în ochii, în vorba, în gesturile și în întreaga ființa noastră, ca în toți, cari ne văd și ne aud, să se deștepte sentimente de pietate și omaj față de Isus.

Dacă noi credem tare în euharisticul Hristos și-L iubim în mod nefățarnic, ne simțim pururea îndemnați, să împlinim multele și înțeleptele canoane ale Bisericii noastre¹⁾ cari au ca țintă curățania și ordinea în casa Domnului, fie aceasta la oraș, fie în comună bogată, ori în cel mai mic și mai miser sătuleț, fie aceea splendidă, ori acoperită cu paie. Casa Dom-

¹⁾ În nr. 10 și 18 din 1911, am înșirat canoanele, cari privesc îngrijirea Preasfântului sacrament și curățania bisericii.

nului trebuie să fie lumina ochiului noastră. Orice lucru contrar principiilor de ordine și curățanie să ne umplă de nemulțămire și în fața lui să zicem cu patriarhul Iacob: „cât de înfricoșat este locul acesta, nu este acesta alta, fără numai casa lui Dumnezeu și... poarta cerului... Domnul este în locul acesta și eu n'am știut“.

Din motivele acestea preoții, a căror inimi se încălzesc în fața sfintei Euharistii, se și îngrijesc, ca bisericile, dacă nu se pot zugrăvi, să se văruiască de câteori cere trebuință, să se curățe de prav și paingeni, să nu se încuibe în ele umezeală și bureți, cari ruinează pictură, ornate și sănătate. Pe crâsnici îi învață, cum să se poarte în biserică, cum se curăță padimentul, părății, feșnicele, cădelnița și candela, cum să nutrească focul în tămăier, ca fumul să nu murdărească părății și ornatele sacre. La intrarea în biserică, se îngrijesc, să fie cel puțin o ștergătoare de lemn, ca să nu introducă preamultă tină. Deosebit pond pun pe plinirea legii, care dispune următoarele: „Preoții să se năzuiască cu tot deadinsul ca toate celea ce se țin de sacrificiul liturgic, precum altarul, ornatele sacre, potirul, discul și altele să fie curate și bine îngrijite“¹⁾. În consecință insistă să se procure ornate după ritul nostru, grijesc să se repareze celea rupte și să se curățe cele murdare. Cu ornate deteriorate și murdare nu se înveștmântează și nu sufer acoperitoare pe prestol, purificatoare și ștergare, cari lasă ceva de dorit în privința întregității și a curățaniei. Ei, personal, spală purificatoarele cel puțin în două ape și curăță cel puțin partea internă a potirului, discului și a pixidei.

Porunca: „Să se poarte grije de biserici, ca să fie totdeauna în stare bună; curate, înfrumșețate, îngrădite, ca, și dacă nu vor fi mărețe, totuș prin curățania lor să fie lăcaș vrednic al lui Dumnezeu“²⁾ — nu se uită de preotul, care se simte atras de Domnul Isus. El se năzuește ca bisericuța lui, în ce privește ordinea și curățania, să fie cât mai deamănă, mai splendidă și mai prietinoasă, în care credincioșii să meargă cu bucurie și să se simtă bine, având un îndemn și un fel de ajutor pentru ridicarea inimilor la ceruri.

Cea mai delicată și mai durabilă atențiune și grija cea mai mare o are preotul bun față de sf. Euharistie, ca să nu se

¹⁾ Conc. prov. III. Tit. III. c. I. p. 3.

²⁾ Conc. prov. III. Tit. III. c. II. 7.

mucezească¹⁾. O renoește, când cere lipsa²⁾, o adună cât se poate mai minușios de pe antimis pe disc, de pe disc în potir, iar din potir, la consumare, în internul său³⁾. Față de sf. Euharistie, în biserică, ori când o duce la vre-un morbos, se poartă cu cea mai mare evlavie și mai adâncă venerațiune⁴⁾. Pentru păstrarea sfintei Euharistii procură vase de aur, ori de argint, ori aurite, iar dacă miseria ar fi atât de mare, cât nu s'ar putea procura astfel de vase sacre, se mulțumește p. e. cu un chivot și pixidă de lemn, curate și bineîngrijite.

Cum în prânzătoarele, în cari se ospătează cunoscuții și prietinii stăpânului casei, sunt buchete și ghirlande de flori, așa poți vedeà, cel puțin din când în când, câte o floare și pe masa, la care preotul bun servește Cina Domnului.

O așa vieață părintească și un astfel de interes viu din partea preotului îndreaptă și privirile credincioșilor spre euharisticul Hristos, îi îndeamnă și-i povățuește încetinel la Acela, care e scutul și tăria noastră. Tendința aceasta sănătoasă se observă și la noi tot mai mult. Sunt tot mai serioase și înveselitoare năzuințele preoțimii noastre de a îndreptă mințile și inimile oamenilor spre sf. Altar, la medicina unic sigură împotriva tuturor relelor sociale, putându-ne aceea idealizà vieața de toate zilele: munca și suferințele noastre. Năzuințele acestea, deși greutățile, ce trebuie suportate sunt mari, deși piedecile de delăturat sunt multe și deși e însămnat numărul prejudiciilor, cari trebuie învinse, — nu vor rămâne sterile. Sămânța de muștar a acestor năzuințe a început să încolțească și să crească. Ea se va desvoltă în arbore puternic, a cărui rami cu frunze, cu flori și cu fructe vor formă cea mai splendidă coroană în vieața Bisericii noastre.

Am cetit următoarea istorie, adevărată: În o parohie credincioșii nu și-au iubit preotul. Șopteau, că preotul lor nu se roagă, că, cu excepția timpului prescriș pentru slujbele dumnezeiești impuse de canoane, nici când nu merge în biserică să adoreze pe euharisticul Hristos, că nu servește sf. Liturghie numai când e dator în vîrtutea oficiului, ori numai pentru stîpîndul liturgic, că se cuminecă de câteori celebrează în Dumineci și sărbători, dar se mărturisește numai odată în an, în Paresemi și că nu stă de vorbă cu fiii lui sufletești. Credin-

¹⁾ Sin. 1869, can. 4. ²⁾ Conc. prov. I. Tit. V. c. IV. ³⁾ Sin. 1869. c. 7. și Conc. prov. III. Tit. III. ⁴⁾ Sin. 1725 c. 7. i Conc. prov. III. T. III p. 15.

cioșii, fiindcă nu l-au iubit, nu mergeau la biserică, nu se mărturiseau și cuminecau numai foarte puțini. A dat Dumnezeu, că a fost dispus alt preot în comuna aceea. Poporul s'a interesat, ca totdeauna și în tot locul, de viață, de purtarea și de faptele noului rector spiritual și în scurtă vreme spunea, că părintele se roagă, că de mulțori își îndreaptă pașii spre sf. Altar, unde conversează cu Părintele tuturor, că predică cu căldură și mai întâiu el face ceeace învață, că merge mai des la părintele din satul vecin să-și depună sarcina păcatelor, că primește cu multă bunăvoință și sinceră dragoste pe oricine în scaunul mărturisirii, că fiecărui credincios îi spune câte o vorbă spre a-l întări, ori mângăia, ori spre a-i alina suferințele, ori spre a-l înălța moralicește... Și?.. Poporul a început să se intereseze de biserică și de afacerea mare a mântuirii sufletului. A cercetat regulat casa Domnului, și — mulți credincioși s'au mărturisit și s'au cuminecat des.

Istoria aceasta se repețește. Dacă preotul face cărare la Izvorul vieții, pe aceea umblă și fiii lui sufletești.

2. Faptul, că cei mai mulți preoți ai noștri, din cura animarum, sunt familiști, poate contribui în măsură foarte însemnată la deschiderea multor uși sufletești pentru primirea oaspei Isus. Preotul, care e viu din credință, care vorbește în tonul convingerii religioase despre rolul important al sf. Euharistii în viața supranaturală și în cea naturală, care cu dragoste și cu prudență sfătuește și îndeamnă la primirea deasă a acestei sf. Taine, va ajunge, ca, la cuvintele: „cu frica lui Dumnezeu, cu credință și cu iubire să vă apropiați“, să se apropie mai des de altar soția lui, pruncii lui și servitorii lui. Ce pace sfântă, câtă îndestulare și veselie domnește în casele preoților, cari stau împreună cu familia lor și la masa Domnului! Pilda luminoasă a familiei preotului influențează și determină și pe alții la mărturisire și cuminecare mai deasă. Aceea vorbește mai elocvent și mai convingător decât cel mai puternic orator.

Dacă vre-un preot n'ar avea familie, pe a cărei membri să-i facă apostoli ai primirii dese a acestor sacramente, poate să-și formeze dintre fiii lui sufletești. Un preot sfânt (I. Vianney din Ars) a ajuns păstor unei turme foarte destrăbălate. Dintre cei încredințați grijei lui foarte puțini se mărturiseau și cuminecau. Odată i-a succes cu mare greu, să înduplece pe un penitent, ca să se cuminece tot la 2 săptămâni, mai târziu în

fiecare săptămână. Cu un prilej i-s'a plâns credinciosul, că numai singur singurel se cuminecă mai des în întreagă comuna, la ce cucernicul preot i-a zis, să mai câștige pe doi din comună. Când s'a realizat și această dorință a preotului, credincioșii au fost îndemnați, ca fiecare să mai câștige câte doi. În chipul acesta s'a sporit numărul credincioșilor zeloși în cele sfinte, iar urmarea a fost schimbarea în bine a parohiei întregi.

3. Spre Domnul nostru Isus Hristos, în scopul primirii mai dese a Trupului și a Sângelui Lui preascump, se taie astăzi drum și prin predici. Fost-a o vreme, când se vorbea puțin despre sf. Euharistie în bisericile tuturor neamurilor. Preoții alungau pe oameni dela masa Domnului, pretinzând prea mult dela ceice voiau să se cuminece, anume sfințenie de îngeri. Așa au făcut Janseniștii. Alții predicau, că-i deprisos, ori că nu-i bine, să se cuminece omul mai des. Aceștia sunt cunoscuți sub numirea de Iosefiniști. Astăzi bat alte vânturi. În bisericile multor popoare se predică des despre sf. Euharistie, despre influința acestui sacrament asupra vieții individuale, asupra vieții conjugale și a activității sociale a oamenilor. Rolul de prima importanță al sf. Euharistiei e remarcat cu vrednicie tot mai mult în cărți și reviste și, asupra aceluia, se discută cu căldură în congresele euharistice, mondiale și particulare. Pe urma acestei întinse propagande, cuprinde tot mai vast teren convingerea, că numai apropierea mai deasă și mai intimă de euharisticul Hristos poate salva curățania minții și a inimei tinerilor de cursele puternice, ce i-se întind, că numai aceea poate influința pe un căsătorit, ca, în toate împrejurările, să-și croiască și conducă vieța în alvia țărnută de principiile corecte ale religiei și că părinții numai la lumina acestui Soare pot să-și crească fiii în frica Domnului.

Semnele, ce s'au arătat în timpul mai nou și pe orizontul Bisericii noastre, ne îndreptățesc, să credem, că nu-i departe vremea, când și la noi se va vorbi și scrie tot mai mult despre acest obiect, discutând și înțelegându-ne frățeste, cum să povățuim poporul nostru la Hristos: calea, adevărul și vieța noastră. Instruirea frecventă a poporului despre însemnatele foloase sufletești și trupești a primirii dese a sf. Euharistiei, — dar fără îndemnuri dese și insistente, ca se o primească — și clarificarea poporului asupra deosebirii, ce esisită între păcatul mortal și venial va duce des pe mulți țărani de ai noștri la

Cina Domnului, fiind între ei (mai cu samă între căsătoriți, între bătrâni și între june) mulți, cari trăiesc fără păcate grele.

4. Preotul prin individualitatea sa exerciază cea mai puternică influință asupra pruncilor de școală. El îi introduce în elementele adevărilor de credință și morală, convingându-i, că adevărurile religiei trebuie nu numai crezute, ci și practicate. În scopul acesta mulți preoți se îngrijesc, și, ca mâne, tot mai mulți se vor îngriji în mod special, ca pruncii de școală să se cuminece de timpuriu, fiindcă aceia fără acestea mijloace ale darului, numai cu mari greutateți își vor păstră nevinovăția. Grădinarul se îngrijește de pomi din primul moment al nobileității. Ar fi mare daună, dacă n'am practică aceasta și în vieța supranaturală a pruncilor, știind mai ales, că tinerii creșcuți cu laptele sf. Euharistii sunt mai întregi, mai sănătoși, mai sinceri și de caracter mai bun, mai firm. Dacă pe pruncii de 7 ani îi socotim de oameni, cari au fost rezponzabili pentru faptele lor, pentru ce, repausând, le facem rânduiala îngropării laicilor, să dovedim convingerile noastre, că lor li-se impută faptele, nu numai la moartea unuia ori altuia, ci și în vieța lor. Cuminecarea timpurie și deasă a pruncilor e și o adevărată apostolie în familiile, la cari aparțin. Tot odată e un mijloc deosebit pentru nobilitarea lor atunci, când ei, instruiți fiind, se cuminecă uneori și pentru părinți, ori pentru un coleg greu bolnav, ori în semn de mulțămire pentru un succes oarecare.

5. Un metod bun, o cale potrivită pentru a conduce pe credincioși la euharisticul Isus sunt reuniunile pii. Calea aceasta e, zi de zi, tot mai practicabilă și la noi. La îndemnul preoților și sub conducerea lor se înființează reuniuni pii, mariane și pentru înfrumșetarea altarului, care înfrumșetare e chemată să fie expresiunea externă a Țurățăniei interne, dorite și iubite de Isus Domnul, expresiunea virtuților religioase, morale, sociale și naționale, ce le pretinde Dumnezeu dela noi.

Acela, cari cunosc lumea de azi, cari cunosc aspirațiunile și moravurile poporului, cari se întrețin cu el și-și dau silința, ca să-i adâncească modul lui de gândire și simțire, cari știu, cum se naște, cum trăește și cum moare poporul nostru, vor fi necesitați a recunoaște, că multele greutateți și grelele ispite alungă pe popor din familie și din biserică, că acesta se răcește și devine indiferent pentru cele mai sfinte și mai scumpe cauze ale lui și că în mulți s'a stâns făclia Evangheliei lui

Hristos. În starea actuală răul cel mai grozav, primejdia cea mai mare e indiferentismul, e apatia, ce contagiază neîntrerupt sufletele. Când privești aceasta criză morală, te cuprinde un presimț, că nu peste mult va urmă un rău mare, pentru împiedecarea căruia — s'ar părea — se lucrează prea puțin. Cauza principală a acestei rătăcirii este, că prea mulți și-au pierdut centrul de gravitate al vieții: pe Isus Hristos, care ne zice limpede: „De nu veți mânca trupul meu și nu veți bea sângele meu, nu veți avea viață întru voi.“ Prea mulți își uită, că este spre binele și spre mântuirea noastră, dacă în toate luptele cu inimicii interni și externi avem scut și tărie pe euharisticul Hristos, care e mijlocitorul nostru la Părintele ceresc, e fratele, prietinel, sfătuitorul, medicul, păstorul și însoțitorul nostru, care și poate și vrea să ne mântuească, preținzând numai atâta, ca să mergem la el.

Ar fi fatal, dacă n'am cunoaște căile și mijloacele, cu cari lucrează inamicul nostru comun, corumpându-ne și demoralizându-ne cu scopul de a ne rumpe dela legea, limba și dela datinile noastre; și mai fatal, dacă nu ne-am opune. Acțiunea aceasta diabolică dă de un puternic stavilar în reuniunile amintite. Membrii acestor reuniuni, conduse cu zel și cu prudență, formează cea mai frumoasă falangă a apostolatului laic, care în vremea aceasta de străformări repezi, e necesar, pentru ca poporul să aibă familii cinstite și să țină cu tărie la Biserică.

Înființarea acestor reuniuni nu întâmpină greutăți așa mari, cum s'ar părea. Experiența a dovedit deja, că nu poate fi parohie, fie oricât de mică și de mizeră, în care să nu se poată organiza puterile pentru o colaborare armonică și înțeleaptă. Preoții noștri căsătoriți, în lucrarea acestui câmp, au un sprijin valoros în zelul și însuflețirea soțiilor lor.

Reuniunile se îngrijesc de înfrumșetarea, de curățenia și de provederea bisericilor cu celea prescrise. Cari cunosc poporul nostru, îi laudă dărnicia pentru biserică. Aplicarea aceasta, dacă nu-i regulată și îndreptată spre frumos, se manifestă în procurarea de icoane și prapori pociți, ori în procurarea de ornate rele și scumpe, prost croite și lipsite de decorurile simbolice, primite în ritul nostru. Și iarăș, cine a avut prilej, să constate, în prezența poporului, lipsa vre-unui vas sacru (sp. p. potir, pixidă, ori chivot), s'a putut convinge, cât de în grabă, ofere el filerul său pentru procurarea vaselor sacre. Senti-

mentul acesta de jertfă al poporului trebuie conservat, ce, în veacul acesta cu tendințe materialistice tot mai puternice, nu se va putea, dacă nu va fi cultivat intenționat, în reuniuni de pietate. Având reuniuni, nu vor mai fi biserici cu potire de sticlă, cu pixide de fier, biserici fără chivot cel puțin de lemn și fără candelă aprinsă, cari să spună poporului, că acolo în biserică, pe altar, e prezent, în realitate, în adevăr și substanțial Domnul nostru Isus Hristos. Membrii reuniunilor pii recitează zilnic câte o scurtă rugăciune pentru un scop bun, p. ex. în onoarea Preacuratei Vergure Marie, ori pentru un păcătos, ori pentru un morbos. Iau parte la slujirea Paraclisului. Se mărturisesc (în o duminică dimineața bărbații, în alta femeile, în a treia junii și în a patra băieții) și se cuminecă mai des. Adoară în comun sf. Euharistie, anume preotul le spune o mică exortatie, după care poporul meditează și adoară. În general se năzuesc să cultive în ei și în alții virtutea. Pentru toate acestea în multe locuri le vor da numele de pocăiți, cum au făcut-o deja. Acest nume însă le va fi scump și în aceiaș vreme va fi cea mai puternică armă împotriva acelor „pocăiți,” cari își bat joc și de Biserica și de neamul nostru.

Ce armată puternică vom forma, când fiii bisericii noastre își vor ridica pălăriile, ori se vor însemna conștient cu semnul crucii, trecând pe lângă biserică și când înaintea altarului vom îngenunchia și adora împreună. O oră de adorație făcută cu vremea de sute de preoți ai Bisericii noastre și câteva minute jertfite de mii de credincioșilor în conversare cu Domnul ne vor convinge deplin despre adevărul spus solemn din partea lui Isus Hristos: „orice veți cere dela Tatăl întru numele meu, da-va vouă.” (Io. 16, 23). Cât bine și câte binecuvântări se vor revărsa asupra noastră pe urma cererilor cucernice, ce le vom înainta cu toată încrederea la treptele euharisticului Hristos, unde ne vom simți mai uniți în credința, în iubirea, în originea și în țanta noastră comună!

*

În calea realizării acestui ideal, a ducerii poporului la euharisticul Hristos sunt multe greutăți și stau încă nori grei. Aceștia însă vor dispărea în fața dragostei, ce, ca un soare cald, se ridică tot mai mult în inimile preoțimii noastre. Flacăra însuflețirii se cultivă neîntrerupt și focul dragostei pentru o viață nouă, mai creștinească, se aprinde în tot mai multe sătulețe, deosebit acolo unde preotul e pătruns de convingerea

că izvorul puterii lui nu-i nici recunoștința, nici răsplata vremelnică, nici banul, nici titlul, ci vieța în Isus Hristos.

*

La finea acestei conferențe vă citez admirabila viziune, ce o aflăm la Ezechil:

„Și m'a băgat pe mine în tinda casei și iată apa ieșea de sub pragul casei despre răsărit, că fața casei căută către răsărituri și apa curgea din laturea cea dreaptă despre amiazăzi peste jertfelnic. Și m'a scos pe calea porții celei despre miazănoapte, și m'a întors pe calea porții celei din afară către poarta curții, care caută către răsărituri, și iată apa curgea din laturea cea dea-dreapta.

Ca ieșirea unui om din preajmă, și măsura eră în mâna lui și a măsurat o mie cu măsura și a trecut prin apă, apa iertării. Și a măsurat o mie cu măsura, și a intrat în apă până la coapsă, și a măsurat o mie și a intrat în apă până la brâu. Și a măsurat o mie și nu a putut se treacă apa, că eră repede, ca un pârâu iute, care nu se poate trece.

Și a zis către mine, văzut-ai fiul omului?

Și m'a adus, și m'a întors la marginea râului. Și după ce m'a întors, iată pe marginea râului copaci mulți foarte dincoace și dincolo. Și a zis către mine: apa aceasta, care iese în Galileia cea către răsărit și pogoară în Arabia, va intra în mare, și va ieși și va însănătoșă apele. Și va fi tot sufletul celor vii, care să tărăsc, ori peste care va curge râul, vor viețui și va fi acolo peste mulți foarte, că va curge pe acolo apa aceasta, și va însănătoșă, și va viețui tot acela peste carele va curge râul.“ (47, 1–10).

Fraților iubiți, Psalmistul ne zice: „cale faceți celuice se suie către apus, Domnul este numele lui“ (ps. 67, 4). Să deschidem noi preoții cât mai multe cărărușe la Râul văzut de Ezechil, apoi să le batem noi și împreună cu noi să ducem și poporul. Să ne apropiem de Hristos, care e adevărul, calea și vieșța. Să bem din apa cea vie, având toată încrederea, că ne vom însănătoșă și vom trăi. Să privim cu ochii credinții pe Hristos sub speciile pâinii și ale vinului, ca să nu ni-se zică: „în mijlocul vostru stă, pe carele voi nu-l știți“ (Io. 1, 26). Așa vor crește în Biserica noastră copaci multi foarte și puternici, cari vor putea să înfrunte toate vijeliile și să adăpostească pe cei fragezi, pe debili și pe cei timizi. — Hristos în mijlocul nostru!

SENIOR.

„Palinodiam non cano“.

— Răspuns pâr. dr. Stefan Pop. —

În nrul 10 a. c. al acestei reviste afirmasem „într'o notiță prizerită și pripășită sub linie“, că Atanasie Anghel, vladica unirei, a fost hirotonit de două ori episcop. Afirmatia

dovedită cu două-trei cuvinte — eră doar făcută în treacăt — contrazice părerilor aproape tuturor istoricilor mari și mărunți, cari s'au ocupat de epoca aceasta sbuciumată din trecutul Românilor ardeleni. Asta o știam foarte bine și aveam chiar de gând să revin mai pe larg cu alt prilej. Un articol deosebit nu puteam dedica unei chestii atât de mici și care mi-se părea atât de limpede. Acum însă sum silit să o fac, deși așa face mai bucuros alte lucruri mai folositoare. Mă silește articolul păr. dr. Stefan Pop, publicat în nrul 15 al „Culturei Creștine“, căruia chestia i-se pare cu „mult mai însemnată“ și care crede, că dovezile mele nu sunt „peremptorii spre a putea preconiza (sic!) cu emfază de ultimă, că acest fapt (hirotonirea a doua a lui Atanasie) ar fi azi indiscutabilă.

Afirmația mi-am întemeiat-o pe următoarele dovezi:

1. Scrisoarea iezuitului Hevenesii trimisă din Cluj în 29 Decembrie 1711 primatului din Strigon, publicată de dl Iorga în „*Scrisori și inscripții ardeleni și maramureșene*“ (București 1906) vol. I. pag. 284—85. Primatele ceruse dela Hevenesii în 14 Decembrie 1711 informații privitoare la episcopul Maramurășului Stefan Serafim Petrovan, care se ocupă cu planuri de trecere la catolicism. Hevenesii răspunde, între altele: „Serafim a fost hirotonit de episcopul schismatic al Moldovei. Este însă mare dubiu, că oare episcopul Moldovei fost-a, el însuși, hirotonit în mod valid; de aceea Serafim ar trebui să mai fie hirotonit odată, cel puțin „sub conditione“, de preot și episcop. „*Așa s'a făcut și cu Atanasie, la a cărui hirotonire ai fost de față și Eminența Ta*“ (ita factum est cum Athanasio cuius consecrationi ipsa sua E-ma Serenitas interfuit.)

De unde știă Hevenesii de hirotonirea a doua a lui Atanasie? A văzut-o. Hirotonirea a avut loc în Viena, în capela colegiului iezuit (sf. Ana) unde pe acel timp eră rector Hevenesii însuși, care a luat parte și la conferința de „purificare“ a bieiului vlădică român, cum dovedește actul publicat de Nilles în *Symbolae* I, 274. Informația lui Hevenesii e singură suficientă pentru a spulberă și cele mai mici îndoeli... afară de-ale păr. Stefan Pop. Dsa zice, că Hevenesii a „putut să greșescă“. A putut fiindcă în 1711 „poate“ n'a mai avut la îndemână actele unirei, apoi mai eră și bătrân (55 de ani!) și „eșofat“ și a și murit în 1715 și a scris despre hirotonirea lui Atanasie „incidental, atingându-o numai în treacăt“. Răspund: Cu „poate“ că „s'a putut“ nu se va „putea“ dovedi

nici odată nimic. Mai ales în istorie nu. Apoi Hevenesî ca să știe, că Atanasie a fost hirotonit în Viena *sub oclii săi* nu aveă lipsă de nici un act, nici chiar după zece ani, cum nu am eu lipsă azi de acte pentru a ști ca P. S. Sa Vasile al Gherlei a fost hirotonit în biserica catedrală din Blaj, deoa-rece... eram acolo. Și în sfârșit e indiferent, că Hevenesî a scris despre hirotonirea lui Atanasie două rânduri sau un articol lung, ca al păr. Stefan Pop de pildă. Esențial e numai faptul, că a văzut și a scris.

2. O altă dovadă pentru hirotonirea a doua a lui Atanasie e scrisoarea din 3 Maiu 1702, prin care mitropolitul muntean Teodosie îl escomunică pe Atanasie pentru trecerea la unire. În scrisoarea aceasta se spune negru pe alb: „Forsan cogitasti, *te per assumptionem duplicis consecrationis* maiorem honorem obtenturum et iste honor oculos animi tui excoecavit ut non videris *secundam illam consecrationem* nullam fuisse consecrationem sed comoediam“ (Nilles, *Symbolae* I, 344—45).

Obiecțiile păr. Stefan Pop sunt aceleași: actul „poate“ e o versiune „nu după original“, apoi „afacerea hirotonirii și aci se atinge numai accidental“ și răspunsul meu rămâne deci același: nici „poate că“ și nici „atinsul accidental“ nu dovedesc nimic împotriva afirmației limpezi și precise.

3 Al treilea document adus în sprijinul afirmației mele e istoria unirei scrisă de iezuitul Freyberger în 1702, va se zică la un an după hirotonirea a doua a lui Atanasie ¹⁾. Freyberger și-a scris istoria pe baza așa numitelor „*relationes castrenses*“ și a informațiilor altui iezuit Neurauter, care pe timpul acela *petrecea în Viena* și eră „Rafael“-ul lui Atanasie; un om deci care știă ce spune. Freyberger scrie precis în istoria sa, că Atanasie a fost *hirotonit episcop în 25 Martie 1701 într'o capelă a iezuiților dela s. Ana de primatele Kollonich cu asistența episcopilor din Győr și Nyitra*. Va să zică o informație exactă, amănunțită și sigură. Sigură pentru cine știe, ce înseamnă un document. Păr. Stefan Pop, are însă și

¹⁾ Manuscriptul lui Freyberger se păstrează în Viena în »Haus, Hof und Staats-archiv secția Ungarn nr. 364. Păr. Stefan Pop »combină« din Nilles apărut în 1885, că eu am văzut în 1912 numai o copie a lui. Ce să răspund la această »combinație«? Poftescă Sf. Sa la Viena și-i voi arăta »monumentul« în original în Haus Hof und Staats-archiv secția și nrul amintit. Aceasta e, cred, cea mai corectă limpezire a dificultății »combi-nate.»

aci dificultăți... „combinate“. Freyberger, zice dsa, are câteva greșeli: A scris odată 23 Iunie în loc de 25 Iunie. Grozavă greșală!¹⁾ Apoi încă una și a doua și de toate sunt trei. Ce urmează de aci? Nimic. Cea dintâiu și cea din urmă sunt bagatele, a doua greșală *trebuie dovedită*.²⁾

Păr. Stefan Pop are însă și o altă obiecție: Freyberger a scris — e adevărat — pe baza informațiilor lui Neurauter, dar cine știe că și informația privitoare la hirotonirea a doua a lui Atanasie o are dela Neurauter? Răspunde tot Sf. Sa: „*Presumpțiunea* stă pe lângă aceea“, că Neurauter nu i-a „raportat“. Pentruce nu? Pentrucă nu i-a putut. Pentruce nu i-a putut? Pentrucă „incidentul“ e neprobabil! Suntem edificați! Cetitorii cari vor crede „poate“ că glumesc să recitească numărul 15 al acestei reviste pag. 464 rândurile 24—31. Biata critică istorică...

1) Un prietin din București mi-a trimis deunăzi o fotografie făcută cu prilejul sărbărilor din Orăștie. Pe ea e scris 1/13 Sept. 1913. O greșală evidentă. Bine ar fi din punct de vedere »calindaristic« 1/14 Sept. Și apoi mai este o greșală »istorică«. Fotografia n'a fost făcută în 1/14 Septemvrie ci în 2/15! Ar urmă de aci, că prietinel n'a fost la Orăștie? Pentru păr. Stefan Pop sigur. Pentru mine nu, fiindcă l-am văzut.

2) Freyberger zice adecă la pag. 16 a manuscriptului său, că »statul catolic ardelean« i-a spus lui Baranyi în toamna anului 1697 să nu amintească împăratului de chestia unirei Românilor. În afirmația aceasta nu e nimic nefiresc. Teofil începătorul unirei murise; calvinii luptau din toate puterile să așeze în fruntea bisericii noastre un »ortodox« veritabil, care să fie în stare a se opune »ispitelor« iezuiților. Astfel l-au ales pe Atanasie Anghel, care tocmai atunci plecase la București, deci la un metropolit ortodox, la hirotonire. Chestia unirei stă deci ca »frunza pe apă« cum zice Românul și astfel eră firesc ca »statul catolic« să spună zelosului iezuit Baranyi să nu amintească împăratului de-o chestie încă atât de nesigură.

Nu-i adevărat — exclamă păr. Stefan Pop —, pentrucă Baranyi a vorbit în Viena despre unire. Dacă i-s'ar fi poruncit să tacă, ar fi tăcut. Logică este în »combinația« aceasta, adevăr însă nu-i nici cât grăunțele din Scriptură. Freyberger știă foarte bine, că Baranyi a vorbit în Viena înaintea împăratului despre unire și cunoșteă și cauza, căci iată ce scrie la p. 16: »ast zelus Eminentissimi Cardinalis et hortamenta fecerunt ut primum negotiorum momentum in unione cudenda Baranius poneret«.

Atanasie se reîntoarce dela București și întră în legături cu catolicii. Trimite chiar și o scrisoare la Viena. Situația eră deci schimbată. Astfel s'au schimbat și părerile »statului catolic«, care trimite, acum, împăratului prin Baranyi o lungă petiție rugându-l să dea »diploma pro unione Valachorum« și privilegiu pentru preoții cari se vor converti. (Petiția se află în Viena în »Hofkammerarchiv« secția »Siebenbürgen 1695—1699).

Păr. Stefan Pop nu se mulțumește cu combaterea — lucus a non lucendo — dovezilor mele, ci aduce și „probe pentru nerepetarea hirotonirei lui Atanasie“. Probele sunt următoarele :

1. Freyberger spune, că a doua hirotonire a avut loc în 25 Martie 1701. Atanasie însă într'un act din 7 April 1701 cere să fie hirotonit din nou, fiind dubie hirotonirea întâie. Prin urmare n'a fost hirotonit în 25 Martie, căci dacă eră atunci, n'ar cere acum, în 7 April, hirotonirea. Iarăși logică și neadevăr! Datul de 7 April de pe actul, „care poartă semnătura lui Atanasie și eventual e textuat (sic!) și purizat de el însuși“, e greșit.¹⁾ Și dacă păr. Stefan Pop n'a observat greșala e dovadă, că dsa n'a „frunzărit“ de-ajuns pe Nilles și astfel n'a aflat „noima selecționării“ pe care mi-o recomandă mie cu atâta stăruință.

Atanasie a rugat pe Kollonich să-l hirotonească a doua oară. Kollonich a cerut mai întâiu părerea mai multor teologi învățați ai timpului. Câteva din răspunsurile primite cu aceasta ocazie ni s'au păstrat și sunt publicate de Nilles în cartea amintită. Un răspuns de-acesta are datul de „18 Marzo 1701“ sau pe românește 18 Martie 1701. (Nilles, Symbolae p. 103.) Având deci răspunsul datul de 18 Martie e firesc ca Kollonich să fie întrebat înainte de acest dat precum e firesc ca Atanasie Anghel să fi „textuat și purizat“ cel puțin partea asta din actul amintit și mai înainte. Tot în „Symbolae“-le lui Nilles la p. 107 e publicat răspunsul cardinalului Barberini la scrisoarea din 26 Februarie a lui Kollonich²⁾ privitoare la „licenza di poter consecrare nuovamente sub conditione il vescovo greco unito di Transilvania“. Răspunsul lui Barberini e din 2 Aprilie 1701. Prin urmare...

2. Kollonich a cerut în chestia hirotonirei lui Atanasie sfatului Romei. De aci însă n'a venit răspuns nici până în 20 Iulie 1701. Deci — zice păr. Stefan Pop — Atanasie n'a putut fi hirotonit în 25 Martie. Logic dar neadevărat, căci uite ce spune același Freyberger, care, cum se vede, știă foarte bine tot ce se întâmplă la Viena: „Non leve priusquam haec gererentur (adecă hirotonirea a doua) inter quosdam exortum

¹⁾ Copia »reversului« publicată de Freyberger la p. 41 – 46 are datul de »Viennae die 20 Martii A. 1701.«

²⁾ Atanasie Anghel a sosit la Viena în 5 Februarie 1701.

est dubium: liceretne romani ritus Antistiti Graecis prius caeremoniis ordinatum, seu sacerdotem seu praesulem, nova unctione sacrare atque ita Latino ritu supplere, quod Graecanico esset peccatum? Valere non erat qui ambigeret. Sed licere nonnulli verebantur asserere. *Resque ad Curiam Romanam delata sed quoniam illa responsum tardebat et res Valachicae moram non patiebantur, demum Viennae discussa, unanimi theologorum sententia dictum est non subesse peccati formidinem si necessitas posceret et Graeci ritus abessent episcopi de quorum ipsorum veritate non dubitaretur*. A urmat apoi de fapt hirotonirea lui Atanasie. Răspunsul teologilor vienezi se află publicat în întregime în „Symbolae“ p. 100—101 și dacă păr. Popa îl va ceti cu atenție va vedeă cât de bine informat era Freyberger.

Și iată un nou document, care confirmă afirmațiile lui Hevenesi, Teodosie și Freyberger. Este scrisoarea din 7 Maiu 1701 adresată de Andriiaș Banoli Brașovenilor. A. Banoli scrie: „dau de știre dumneavoastră de lucrul cel mare, care a făcut vlădica spre piarderia legeri creștinești. Venind dela Beci am înțeles dela oameni lui, cari au fost cu dânsul la Beci și dela alți neguțtori de triabă, cari au fost atunci la Beci, cum el să știți dumniavoastră, că s'au popit popistășește și s'au vlădicit”. (Dr. Sterie Stinghe, Documente privitoare la istoria Românilor din Șchei. Brașov 1901, I, 12). E adevărat că și Banoli „atinge” hirotonirea „accidental” dar o „atinge” bine.

Pe temeiul acestora — ca să mă folosesc de expresia păr. dr. Stefan Pop — cred că dl Pâclișanu poate zice cu inima liniștită: *palinodiam non cano*.

ZENOVIE PÂCLIȘANU.

Iudaeus sum! Civis Romanus sum!

(II. Articol final.)

Dupăce am stabilit originea iudaică a Apostolului și faptul, că el e cetățan roman, să trecem la o altă chestiune, care stă în strânsă legătură cu cele două adevăruri dovedite mai sus. E vorba de îndoitul nume al Apostolului, — Saul și Paul — și îndeosebi, de renumitul text al sfântului Luca: *Σαῦλος δὲ, ὁ καὶ Παῦλος*, Saul însă, care se cheamă și Paul.

De răsfoim *Faptele Apostolilor* și adunăm toate notițele referitoare la Apostolul neamurilor, observăm, că, în jumătatea

întâia a Faptelor, Apostolul e numit totdeauna *Saul*, iar în jumătatea a doua numai *Paul*. Când, anume, sfântul Paul se întâlnește cu *Sergius Paulus*, proconsulul Ciprului, sf. Luca întrebuițează pentru întâiaoară numele de *Paul*, scriind: *Σαῦλος δὲ, ὁ καὶ Παῦλος, Saul* însă, care se chiamă și *Paul*¹⁾. De aici înainte, autorul Faptelor întrebuițează numai numele *Paulus*, grecizat *Παῦλος*, pe când până acuma întrebuițase numai numele *Saulus*, grecizat *Σαῦλος*.

Din faptul acesta se naște o întrebare, la care exegeții vechi și noi au dat diferite răspunsuri vrednice de amintit. Întrebarea este: Avut-a Apostolul, și înainte de întâlnirea sa cu *Sergius Paulus*, numele de *Paul*, sau l-a luat acuma pentru întâia dată, cu prilejul acestei întâlniri? Primit-a Apostolul dela început numele de *Saul* și *Paul*, sau numele din urmă l-a luat mai târziu la Pafos în Cipru?

Se pare, că aceasta e o chestiune „de lana caprina“, care nu merită atențiunea noastră; totuș, faptul constatat mai sus cere o explicare, iar pe de altă parte, deslegarea acestei întrebări stă în legătură cu originea iudaică a sfântului Paul și cu cetățenia sa romană, despre care am vorbit în partea întâia a acestui articol. Să ne oprim deci și la această chestiune.

Sfântul Augustin și contimporanul său Ieronim admit o schimbare de nume și se deosebesc în păreri numai cu privire la *motivul* acestei schimbări. Augustin crede, că *motivul* schimbării de nume e *smerenia* Apostolului, întrucât noul nume *Paulus* însemnează mic, neînsemnat, smerit. Iată cuvintele sfântului Episcop: „Saulus mutavit sibi nomen, et dixit se Paulum. Et hoc quare elegit? Quia Paulus modicus est, Paulus parvus est. Nos solemus sic loqui: Videbo te post paulum, id est, post modicum. Unde ergo Paulus? Ego sum minimus Apostolorum“²⁾ (1 Cor. 15, 9). Părerea aceasta îi place așa de mult, că o repetează de mai multeori; „Paulus Apostolus, — zice el în alt loc — qui cum Saulus prius vocaretur, non ob aliud, quantum mihi videtur, hoc nomen elegit, nisi ut se ostenderet parvum, tamquam minimum Apostolorum“³⁾ asupra aceleiaș idei revine și în explicarea psalmilor, comparând pe Paul înainte de convertire cu fudulul rege Saul: „Primo Saulus, postea Paulus; id est, primo superbus, postea

¹⁾ Fapt. 13. 9.

²⁾ August. Serm. 315, 5. ³⁾ De Spiritu et littera, 7.

humilis... ex Saulo factus est Paulus, ex superbo modicus. Paulum enim Modicum est¹⁾.”

Cum vedem, această motivare a pretinsului *nou* nume n'are altă temelie, decât o abstractă speculare filologică, care într'o chestiune istorică, n'are multă însemnătate nici mare valoare. Ea n'a putut mulțumi pe Ieronim, care a văzut, fără îndoială, că Augustin se îndepărtează prea mult de contextul, în care sfântul Luca propune pretinsa schimbare de nume a Apostolului; Ieronim a văzut, că episcopul de Hippo se pierde în filologie și se îndepărtează de istorie. De aceea el părăsește filologia și caută o altă deslegare, legând mai strâns numele Apostolului cu întoarcerea la creștinism a proconsulului din Cipru, Sergius Paulus. După Ieronim, Saul și-a schimbat numele în Paul, în amintirea convertirii proconsulului, care se numește *Paulus*; noul nume al Apostolului e un monument ridicat spre veșnica pomenire a unei așa de mari în-înțoarceri, a unei așa de mari biruințe a creștinismului asupra păgânismului. „Scipio — zice Ieronim — cucerește Africa, și astfel își câștigă numele de Africanus; Metellus subjugă Creta, și prin aceasta își dobândește numele de Creticus; împăratul, care biruește neamul Adiabenilor, se numește Adiabenicus; care înfrânge pe Parți, Parthicus; care zdrobește pe Sarmați, Sarmaticus. Astfel și Paul, trimis să cucerească pe păgâni pentru Evanghelie, cucerește mai întâiu pe Sergius Paulus, și-l aduce în sinul Bisericii; aceasta-i întâia sa isbândă, pentru care, ridicând steagul biruinței, își schimbă numele din Saul în Paul²⁾.”

Astfel motivul schimbării de nume e o sfântă *smerenie*, după Augustin; o sfântă *fala*, după Ieronim.

Părerea Dalmațianului au scris-o și câțiva exegeți *mai noi*, între cari și Cornely. Iată într'adevăr, cum propune și desleagă chestiunea acest renumit biblist: „Avut-a Apostolul neamurilor din copilărie îndoitul nume de Saul și Paul? E controversă. Totuș, sfântul Luca leagă așa de strâns cele două numiri cu întoarcerea lui Sergius Paulus, proconsulul Ciprului, încât abia încap îndoială, că Apostolul și-a luat al doilea nume cu acest prilej, fie în amintirea unei așa de mari biruințe, (cfr. S. Ieron. in Philem. 1; de vir. ill. 5), fie pentru ca,

¹⁾ Enarratio in Ps. 72, 4.

²⁾ Ieronim, In Philem. 1. Cfr. și De viris ill. 5.

primind numele proconsulului, să devină clientul acestuia, ceea ce-i putea fi de mare folos în fața autorităților romane¹⁾.”

Oricât de frumoase ar părea aceste expuneri, ele n'au puterea să reziste la o critică obiectivă. O cercetare imparțială va arăta cât de șubrede sunt motivele pe cari se bazează aceste păreri.

S'a spus, că Saul își ia pentru întâia oară numele de Paul, la Pafos în Cipru, în amintirea strălucitei întoarceri la creștinism alui *Sergius Paulus*, proconsulul Ciprului. — Dar cetiți, vă rog, cap 13 din Faptele Apostolilor, unde întâlnim pentru întâiadată numele de Paulus și unde se povestește convertirea proconsulului, și veți vedea, că Luca pune renumitul text „Saul, care se chiamă și Paul“ înainte de întoarcerea la creștinism a lui *Sergius Paulus*²⁾.

S'a mai spus, că Saul ia numele de Paul, pentru ca, primind numele proconsulului, să devină clientul acestuia, ceea ce-i putea fi de mare folos în fața autorităților romane. — Dar nimica nu e mai departe de spiritul sfântului Apostol, ca alergarea după protecția mai marilor lumii. E adevărat, că insistă asupra drepturilor sale de cetățan roman; dar niciodată n'a voit să se lingusească pe lângă demnitarii romani, pentruca acestia să-l ia sub protecția lor. Grija lui supremă eră, ca lumea întregă să vadă, că propagarea creștinismului e o lucrare suprafirească a lui Dumnezeu, care nu se poate atribui de loc vre-unei puteri lumești; și de aceea n'a alergat niciodată după protecția celor mari în lume, necum să se fălească cu o asemenea protecție, luând numele protectorului său³⁾.

S'a spus, în sfârșit, că sfântul Luca leagă atât de strâns cele două numiri — „*Saulus*, qui et *Paulus*“ — cu convertirea lui *Sergius Paulus*, încât abia începe îndoială că Apostolul și-a luat numele de *Paul*, cu prilejul acestei convertiri. — Iată deci temelia pe care se ridică părerea combătută de noi: textul *Σαυλος, ὁ καὶ Παυλος*, în care întâlnim pentru întâia oară numele *Παυλος*, întrebuițat de Luca acolo, unde începe să fie vorba de *Sergius Paulus*. Ei bine, tocmai acest text

¹⁾ Cornely—Hagen S. I., *Compendium introductionis in u. T. libros* ⁷ (Paris 1911) 551.

²⁾ In Codicele D, Saul e numit Paul la cap. 12 v. 25 al Faptelor, unde nu e nici o amintire de *Sergius Paulus*.

³⁾ Cfr. 1 Cor. 1, 19 urm.

dovedește contrarul. Din acest text reiese cu siguranță, că n'avem de a face cu o schimbare de nume. Apostolul, întâlnindu-se cu Sergius Paulus, nu și-a schimbat numele din Saul în Paul; „Paul“ nu e un nume nou pe care și-l-ar luă acuma pentru întâiadată. Căci ce însemnează propozițiunea grecească *Σαῦλος, ὁ καὶ Παῦλος*? Însemnează oare „Saul, care **deacuma înainte** se chiamă Paul?“ Nicidecum. Să nu ne atingem de sfântul text, ci să-l lăsăm așa, cum e în original, iar atunci va trebui să-l traducem: „Saul, care se chiamă **și** Paul“ = „Saul, care afară de aceasta se mai chiamă și Paul¹⁾.“ Unde-i, însă, aici vorba de un nume *nou*? Unde-i o *schimbare* de nume?

Cumcă în veacul întâiu expresiunea *ὁ καὶ* se înțelegea așa cum am expus, reiese și din scrierile lui Iosif Flaviu la care dăm de asemenea expresiuni: *Κλειθνημος, ὁ καὶ Μάλχος*; *Ιούδας, ὁ καὶ Ματθαβαῖος*; *Ἰανναῖος, ὁ καὶ Ἀλέξανδρος*; *Ἰωσηπος, ὁ καὶ Καίάρας*²⁾.

Afară de aceasta, tot în Faptele Apostolilor mai găsim o propozițiune asemenea cu aceea despre care vorbim; sfântul Luca scrie despre evanghelistul Marcu: *Ioan, care se chiamă Marcu*;³⁾ fără îndoială, însă, acest Ioan nu ia acuma pentru întâiadată numele de Marcu; deci a pari, în expresiunea aceluiaș Luca „Saul, care se chiamă și Paul“, nu poate fi vorba de un nume nou, pe care Apostolul nu l-ar fi avut până acuma.

În sfârșit, spre a întări cele spuse până aici, vom atinge un obicei străvechiu al Iudeilor, obicei, care aruncă multă lumină asupra chestiunii noastre. Iudeii, în mijlocul confrăților de aceeaș religione, purtau un nume izraelit, care le aducea aminte de o persoană din istoria sacră; dar pentru relațiunile lor cu păgânii, sub a căror stăpânire erau, întrebuițau un alt nume, în multe cazuri cam asemenea cu cel iudaic. Puțin ne pasă, dacă la început li-s'a **împus** de păgâni un alt nume; nouă ne ajunge *faptul*, care apoi a devenit un obicei așa de răspândit, că Iudeii își luau de bunăvoie, pentru scopuri practice, un alt nume, cunoscut de păgânii sub a căror dominațiune erau. Astfel Iosif, la curtea lui Faraon, se numiă Safenat-

¹⁾ Heinrich Bruders S. I., Die Verfassung der Kirche von den ersten Jahrzehnten der apostolischen Wirksamkeit an bis zum Jahre 175 n. Chr. (Mainz 1904) 176—71.

²⁾ Bruders, op. et loc. cit.

³⁾ Fapt. 12, 12 textul grecesc.

paneah¹⁾; Daniil în captivitate pe malurile Eufratului, e numit Beltșasar; Anania — Șadrac, Mișael — Meșac, Azaria — Abednego²⁾; la curtea lui Xerxe I. (Assuerus), fecioara israelită Hadasa primește numele persian Ester³⁾. Cu timpul, obiceiul acesta se lățește tot mai mult; așa una și aceeași persoană se numește Iesus la Iudei, Iason la păgâni; Ioseph la Iudei, Hegesippus la păgâni; Tarphou la Iudei, Tryphon la păgâni⁴⁾. Sub stăpânirea romană obiceiul devine aproape lege, mai ales cu privire la acei Iudei, cari aveau drepturile cetățeniei romane: Iudeul cetățan roman trebuia să aibă un nume roman sau cel puțin obișnuit la Romani.

Așa ajungem la concluzia că, tatăl Apostolului, fiind Iudeu cu drepturile cetățeniei romane și locuind în mijlocul unei populații romane, i-a dat și fiului, pe lângă numele iudaic Saul, și numele roman Paulus, sau cum spune Belser: „Der Name Paulus hängt durchaus mit dem römischen Bürgerrecht des Pharisäersohnes zusammen; als geborener römischer Bürger musste er auch einen römischen Namen haben⁵⁾. La aceeași concluzie ajunge și Adolf Deissmann când scrie: „Schon früh muss es dem aus dem Stamme Benjamin kommenden Knaben, der durch seine Geburt aber auch das römische Bürgerrecht hatte, einen Eindruck gemacht haben, dass er, wie noch heute die frommen Iuden, zwei verschiedenartige Namen erhalten hatte: einen heiligen, den altjüdischen berühmten Namen *Saul*, gräzisiert *Saulos*, — und einen weltlichen, den ähnlich lautenden lateinischen und ebenfalls gräzisierten Namen *Paulos*⁶⁾.“

Mai rămâne o singură întrebare, la care vom răspunde pe scurt, căci răspunsul e o deducere din cele spuse până aci. Întrebarea este: De ce Luca, în întâia parte a Faptelor, întrebuintează numai numele israelit *Saul*, și dela 13, 9 numai numele roman *Paulus*?

Bărbatul din Tarsul Ciliciei a primit dela naștere numele roman Paulus, dar nu s'a folosit de dânsul, câtă vreme a stat și a lucrat în mijlocul Iudeilor; căci pentru relațiunile cu confrații săi Iudei aveă numele israelit *Saul*; când, însă, Apostolul

¹⁾ Gen. 41, 45 textul evreesc. ²⁾ Daniel 1, 7. ³⁾ Esth. 2, 7.

⁴⁾ Cfr. Fouard, Saint Paul, ses missions¹⁰ (Paris 1908) 18¹.

⁵⁾ Dr. Johannes Evangelist Belser, Einleitung in das Neue Testament* (Freiburg in Br. 1905) 402.

⁶⁾ D. Adolf Deissmann, Paulus (Tübingen 1911) 63—64 și nota: Zu dem Problem des Doppelnamens.

stă pentru întâia oară în fața autorității romane — în fața proconsulului din Cipru: — atunci el se prezintă proconsulului ca cetățean roman, întrebându-l numele său roman *Paulus*; cetățeanul roman stă în fața proconsulului roman: Paulus în fața lui Sergius Paulus. Iar de acum a își reține numele roman, căci deacuma începe apostolatul său printre *păgânii* din împărăția romană. Acest nume explică și mai bine natura apostolatului său, care e un apostolat printre *păgâni*: *Paul* e Apostolul neamurilor (goim) sau al păgânilor¹⁾.

Așa vedem, că „*Saulus, qui et Paulus*” stă în strânsă legătură cu „*Iudaeus sum*”, „*Civis Romanus sum*.”

Dr. IOAN FERENȚ.

INSEMNAȚI.

„**Luceafărul**” și **expoziția lui Octavian Smigelschi**. Dela Sibiu așteptam să ne vină lumina și ne-a sosit un mănunchiu nenorocit de raze întunecoase. Din preajma catedralei, în care își rostesc rugăciunile de dimineața arhanghelii și serafimii lui Smigelschi însoțiți de proroci cuvioși, de cucernici ierarhi și de sfinte și duioase preacurate, dori-am să auzim melodia dumnezească a unui cor de îngeri prohodind la amintirea de un an a morții celui mai de seamă pictor bisericesc român și în schimb ni-a fost dat să ascultăm numai glasul răgușit și rece al luceafărului celui care a căzut.

Bietul Octavian Smigelschi! A muncit o vieță întreagă, cheltuindu-și sănătatea, istovindu-și nervii și otrăvindu-și traiul. ca să ne creeze o pictură bisericească națională, și a reușit pe deplin. Vieța, ce se desprinde bogată de pe cartonele lui splendide, înfățișarea luminoasă a tipurilor sale de sfinți din bisericuțe dela sate, cuminenția senină, izvorită pe fruntea largă și din ochii gânditori ai mucenicilor, cari par că au suferit durerile neamului nostru și întreagă comoara aceea neprețuită de podoabe țărănești, cari alese cu o fineță artistică și folosite cu discreție și cu tact deosebit, îmbrobodesc icoanile pictorului Smigelschi, te transpun într-o lume românească și-ți desvălesc amănunte și-ți povestesc suferințe și-ți amintesc toate acordurile jalnicelor noastre doine. Sunt sfinții aceia

¹⁾ Cfr. Belser, op. cit. p. 402-3.

buni și milostivi, cari ni-au văzut plângând la picioarele iconostaselor; sunt întristatele mironosițe, cari încă n'au putut să ne vestească și nouă învierea; este sfântul Dumitru, izvorătorul de mir, este sfântul Niculae dela Mira Lichiei, făcătorul de minuni și Gheorghe mucenicul învingător de bălauri; sunt toți acestia așa cum îi cunoaștem noi, așa cum ni-i închipuim noi și așa cum de atâta vreme au trăit în prietinia noastră. Pictorul Octavian Smigelschi i-a avut și el în suflet întocmai cum îi are orice român și a avut darul să talmăcească în culori, ceea ce noi aveam numai în inimi.

Și acum, prorocind cu viers cobitor, vine „Luceafărul“ să tragă la îndoială viitoarele bune simțeminte românești ale acestui om, care crescut într'un mediu străin, ajutat de bani ungurești pe la școli și fiind profesor la un liceu de stat, a știut totuș să facă artă națională românească, a știut să se însuflețească de cușmele noastre țărănești, de cămășuțele cu pui și de disprețuitele noastre măriri. Vin cei inspirați de dl director să dubiteze, că cel mai de frunte pictor român-ardelean, care a ajuns să-și românezeze și scrierea numelui, care pe patul de moarte doriă să i-se aducă osămintele să doarmă somnul de veci pe pământ românesc, care în toată viața lui a fost pentru cei cari l-au cunoscut cea mai curată figură a unui om, care nu știe ce-i servilismul; da, vin să dubiteze, că oare nu l-ar fi momit cumva ungurii, dacă ar mai fi trăit, făcând pe artistul ce căută bogății (aviz avocatului „Albinei“), să-și aducă tot mai rar aminte de noi.

Bietul Octavian Smigelschi! Oare cu ce le-a greșit, cu ce s'a făcut vinovat să meriteze acest panegiric acum când zace, de un an tocmai, în cimitirul dela Blaj? Ce păcat negru ispășesc din mormânt oasele tale nefericitele Octavian Smigelschi? Ce crimă grozavă au comis mânilor, cari știau atât de bine să netezească mângâind cu penelul vrăjit fețe curate de îngeri? O, eră prea bun idealistul acesta, decât să poată jigni pe cineva și încă după moarte. Eră prea dedată inima aceasta să petreacă între sfinți, decât să se fi putut face vrednică — de recunoștința „Luceafărului“?

Dar totuș a avut și el un păcat de moarte, un păcat neiertat: de a lăsa după sine un rămas artistic și cinci copii orfani și o năcăjită de văduvă. Și erau menite pânzele să decoreze săli românești și să câștige pâne orfanilor și să ridice o cruce pe-un mormânt și să plătească datoria luată cu 9%

dela o bancă românească, care lucrând cu exacte și bine numărate cifre, nu poate cunoaște ce-i iertarea...

Dormi în pace Octavian Smigelschi, dormi în pace. Nu-ți tulbure somnul răutățile noastre, nu-ți neliniștească visurile cu sfinți și cu îngeri — dragostea noastră platonice. Dormi în pace, „povestea e veche... arta caută bogății“ și noi suntem săraci, acum cu tine mai săraci ca ori când; dormi și nu auzi — povestea e veche.

Dr. Ioan Coltor.

*

Cartea de rugăciuni a Asociației. Se svonise de mulțitor, că cei ce îngrijesc biblioteca poporală a Asociației, au de gând să scoată și o carte de rugăciuni, întocmită pentru popor. În timpul din urmă acest svon a luat o formă mai pozitivă, îmbrăcând haina unei promisiuni, care poate este deja pe calea realizării.

Un organ de publicitate, care reprezintă, în cea mai autentică formă — așa se zice — părerile cercurilor bisericesti ortodoxe dela noi, s'a și ocupat deja într'un primarticol de această nouă „broșură pentru popor“. Într'ânsul se spune, că „eră de datoria bisericii noastre (citește: ortodoxe), să îngrijească prin oamenii săi editarea unei bune și potrivite cărți de rugăciune, dar noi o vom primi bucuroși și pe care o va tipări Asociațiunea“. Autorul aceluia articol ține să deie însă și o seamă de îndrumări, privitor la alcătuirea numitei cărți, dorind ca acele să nu fie scăpate din vedere. Așa între altele se spune, că în cartea de rugăciuni a Asociației va trebui să se țină samă de „duhul bisericesc românesc“, angajându-se pentru compunerea ei oameni pricepuți ai bisericii, cari să-i știe împrumutată un „întreg armonice în vechiul nostru duh bisericesc“.

Ce ne privește pe noi, — dacă putem să spunem și noi, fără să fim întrebați, o vorbă în aceasta materie —, am fost totdeauna împotriva ideii unei cărți de rugăciuni întocmită de Asociațiune. Și suntem și astăzi. Nu pentru că ne-ar fi teamă, că redactorii bibliotecii populare vor țineă seamă de îndrumările de mai sus, și vor scrie tot „duh“ în loc de „spiritul“ nostru, ci pentru altceva. Iată pentru ce.

O carte de rugăciuni este o carte per eminentiam religioasă, și prin urmare numai atunci poate fi dată în mâna credincioșilor, dacă nu cuprinde nimic contrar credinței lor, ci din

potrivă este, sub respectul religiunii, o călăuză fidelă în toate împrejurările vieții lor. Așa fiind, este un adevăr, ce nu se poate discuta, că singur biserica are dreptul și datorința de-a se îngriji de așa numitele cărți de rugăciuni. Poate șadară și trebuie s'o facă aceasta, ca să vorbim de referințele noastre, atât biserica ortodoxă, cât și Biserica noastră. Dar Asociațiunea nu trebuie și nu poate s'o facă.

Noi știm, și ne-ar plăcea să nu greșim, că Asociațiunea nu este o instituție religioasă, că nu este nici greco-catolică, nici greco-orientală. Mai știm apoi, că în statutele ei se eschide de-a dreptul orice chestie de confesionalism și că prin urmare Asociațiunea nu are dreptul să ne deie decât o carte, ce să nu fie nici ortodoxă nici unită. Am și auzit, că despre așa ceva e vorba, dar tocmai asta e năcazul: așa o carte nu ne trebuie și avem convingerea, că vor respinge-o și frații neuniți. Ei încă trebuie să o facă, pentrucă nici când nu ne-a trecut prin minte, să recunoaștem în Asociațiunea noastră un for care să aibă competența de-a încerca unirea bisericilor noastre prin mijlocirea unei cărți de rugăciuni — incolore. Protestăm împotriva acestui gând.

Dacă Asociațiunea vrea să sprijinească, — și ne-ar plăcea s'o facă — misiunea religioasă a bisericilor noastre, iee asupra-și cheltuielile editării și osteneala răspândirii alor două cărți de rugăciuni, una ortodoxă și una catolică, cari să fie lucrate sub îngrijirea acestor biserici.

Dr. Alexandru Rusu.

CRONICĂ.

In jurul procesului din Kiew s'a iscat o mișcare cum numai lumea jidovească, care cu puterea banului său a pus mâna pe presa mondială, știe să o însceneze. Procesul își are însă și altfel importanța sa netăgăduită. Căci nu e vorba acolo de condamnarea sau de achitarea unui simplu om jidov, care a ucis un băiat, fie și creștin, ci e vorbă de lămurirea, poate definitivă, a grozavei învinuirii, că în religia jidovească se îngăduie, ori chiar se pretinde pentru anumite sacrificii întrebuintarea sângelui creștin. Multă lume ține, că omorurile rituale nu sunt numai o învinuire, ci că într'adevăr se comit și s'au comis. La vre-o 200 de cazuri, zice-se, că ar fi deplin

dovedite din partea istoriei. Și dacă această părere poate să găsească undeva teren prielnic de a fi crezută, apoi în Rusia atâtor progromuri desigur îl are. Jidovii știu aceasta foarte și de aceea fac tot posibilul, mobilizează arhierii creștini, și capete încoronate, în nădejde că doar-doar vor putea storce un verdict de achitare.

Procesul care se poartă înaintea curții cu jurați, durează de mult. S'au ascultat o sumedenie de martori, cum nu s'a mai pomenit de mult la vre un proces criminal. Acum a venit rândul la pricepători, cari sunt chemați să lămurească în mod științific dacă are sau ba ceva temei doctrinar omorul ritual al Jidovilor. Vre-o 30 de întrebări cer lămuririle științei moderne asupra Talmudului, a Kabbalei, a sectei neochasidismului și a altor chestii importante, cari pot să arunce și ele o lumină asupra cazului concret a bietului ucigaș Beilis.

Părerile sunt deosebite, dar în orice caz foarte interesante. Eventual mai revenim ocazional asupra lor. Verdictul ce se va rosti, ne va oferi sperăm în curând acest prilej. (ar.)

*

Teocrația muntelui Atos a fost o idee desbătută cu multă căldură din partea presei ortodoxe în jumătatea întâie a anului curent. Se voia independența acestui cuib de călugări greci, ruși și români, cercându-se ca în chipul acesta să se poată paraliza tendințele celor trei state interesate, de a-și întinde stăpânirea peste cetățuia cea mai vestită a ortodoxiei. În câteva luni însă monahii și-au pierdut simpatiile tuturor celor ce împărțiau Balcanul. Desbinările ce s'au ivit pe sfântul munte în restimpul acesta, când el eră fără stăpân, au cumițit multe minți iperzeloase și astfel chestia a rămas pendentă.

De atunci în Rusia se cercau toate mijloacele spre a se pune mâna pe Atos; se scriau articole rășboinice la adresa s. Sinod, care nu înțelegeă rostul vremii și care condamnă de erezie pe călugării ruși iesuani, dar în vremea aceasta Grecii, ca totdeauna, mai vicleni, par a fi lucrat mai cuminte și erau aproape să-și câtige supremația peste laurele muntelui. Lucrul a deșteptat o adâncă nemulțumire printre Ruși și în țara românească. La o mie de monahi sunt români și este temere, ca nu cumva întrând ei în legătură ierarhică cu Grecii, să li-se oprească limba de slujbă românească. Guvernul României a cheltuit mult cu Atosul, cum să vină acum Grecia să se înfrupte pe deagata!?

Cu toate aceste membrii consistorului superior bisericesc român, par a fi departe de a se interesa cum ar trebui de afacerea aceasta și dacă nu se va putea aplană întreg lucrul, supunând Atosul puterilor interesate — cum se svonește că se va face — dintre cari să nu lipsească nici România, lumea se va trezi, că Românii au pus flamura pe Silistra și au dat-o jos de pe Atos. (ic.)

Cărți și reviste.

Păr. canonic *Dr. Iacob Radu*, ne dă după o lungă muncă stăruitoare: »*Istoria vicariatului gr.-cat. al Hațegului*«, în fruntea căruia a stat și Sf. Sa aproape zece ani. Lucrarea păr. canonic se poate împărți în două părți mari. În partea întâie ni-se dă o descriere geografică și etnografică, făcută cu mult avânt, ici colo poetic chiar, a țării Hațegului; urmează apoi o lungă și cam încălțită polemică cu câțiva istorici unguri, privitoare la vechimea neamului nostru în acele părți. Chestia aceasta e de altfel una dintre cele mai grele din întreagă istoria Românilor. Azi se poate afirma cu siguranță, că Românii se aflau în Ardeal pe timpul venirii Ungurilor, nu se poate însă preciza, pe baza materialului documentar cunoscut până acum locul, districtul ocupat de dânșii. În unele argumente ale dsale este multă logică, precum, trebuie s'o recunoaștem, este și în ale scriitorilor unguri. Valoarea lor însă e mică, pentrucă nu tot ce e logic e și adevărat.

Terminând cu polemica aceasta, păr. Radu se ocupă de câteva chestiuni de interes mai general din istoria bisericii române, cum sunt: începuturile creștinismului în Dacia Traiană, ierarhia la Români și reformațiunea. Capitolele acestea cuprind un rezumat bun al cercetărilor istorice, făcute în timpul din urmă și astfel pot fi cetite cu mult folos de aceea parte a publicului nostru, care n'are timp să cetească multele lucrări, publicate de specialiști. Un alt capitol ne dă istoria bisericească a țării Hațegului între 1572 și 1700 și mai ales istoria mănăstirei Prislopului până în timpurile mai noi¹⁾. În capitolul următor istoria bisericească a districtului e continuată până la întemeierea vicariatului (1700—1786).

Cea mai valoroasă parte a cărții păr. Radu este a doua, în care se cuprinde adevărata istorie a vicariatului. Aci ni-se

¹⁾ Păr. Radu nu are privitor la mănăstire nici o știre din veacul al XVII. Îi atragem atenția asupra valoroasei publicații a dlui dr. Silviu Dragomir: »Contribuții privitoare la relațiile bis. rom. cu Rusia în veacul al XVII-lea.« București 1912. Ed. Acad. române, pp. 77—81. Aci va afla numele egumenului și alor trei călugări, trimiși în 1629 în Moscva țarilor rusești după milă, pentrucă mănăstirea eră »in lipsă, în strâmtoriri și năcazuri multe.«

dau informații amănunțite, culese cu multă răbdare din arhive și din diferitele publicații, privitor la viața și activitatea vicarilor, la salariul și locuința lor, privitor la protopopiatele Jiului și al Ulpiei Traiane și la școlile din vicariat. Capitolul din urmă cuprinde monografiile tuturor parohiilor și filiilor. Acestea formează partea cea mai mare a cărții și au o valoare incontestabilă. În ele ni-se dau prețioase lămuriri istorice despre diferitele sate după sistemul uzitat în șematismele noastre diecezanale. În adnex sunt publicate o mulțime de documente, iar la sfârșit un bun indice al numelor, care face posibilă folosirea cu ușurință a cărții.

Recomandăm lucrarea pâr. canonic Radu tuturor, cari se interesează de cunoașterea trecutului sbuciumat al bisericii române. Se poate avea pentru prețul de 5 coroane. (zp.)

*

Cu prilejul congresului său anual al treilea, „Societatea ortodoxă națională a femeilor române“ din țară, va inaugura anul acesta în capitala Moldovei o grădină de copii și un internat de fete. La aceasta serbare culturală care se va ține în 23 și 24 Noemvrie v. sunt invitate firește și cercurile bisericesti ortodoxe dela noi.

„Telegraful Român“, comentând în fruntea numărului său din 4 Noemvrie cu multă însuflețire acest „glas de chemare“, îndeamnă la participare cât mai număroasă pe cetitorii și cetitoarele sale. Bagseamă, ca îndemnul să prindă mai bine, nu se mulțamește însă cu lămurirea importanței culturale și religioase, ce conportă deschiderea numitelor institute, și respective un congres anual al unei societăți atât de alese, cum este cea a femeilor ortodoxe din țară, ci ține să-și arate și de astădată dragostea mare ce o poartă Bisericii catolice. Iată ce scrie: „Cunoaștem împrejurările vitrege, cari au îndemnat femeile române din regat, să se organizeze spre a putea începe o propagandă sistematică întru apărarea ortodoxiei (biata ortodoxie a ajuns să trebuiască a fi apărată de femei!), atât de mult disprețuite (?) și prigonite (??) tocmai într'o țară ortodoxă ca România. Curente pline de otravă sufletească (!) au început cu câteva decenii înainte să atace temeliiile credinței creștine și au încercat să surpe (sic!) biserica ortodoxă română din regat. Neobosiții vânători de suflete, profitând de anume situațiuni turburi (câtă castitate de gândire!), n'au întârziat a aruncă mrejele papismului (în sfârșit suntem lămurii!), în cari începuseră a se prinde unele suflete slabe dintre fiii și ficele României.

A-ți înțeles, mă rog?! Papismul, profitând de anume situațiuni turburi, a prins în mrejele sale „câteva suflete slabe“ și era p'aci să „surpe“ biserica ortodoxă română din regat.

De acum o scapă femeile.

Numai cât ele nu o vor putea scăpa. Și asta din simplul motiv, că nu papismul, ci alte sunt curente pline de otravă,

cari au atăcat deja deabinele temeliiile ortodoxismului român din țară. Curente împotriva cărora lupta trebuie să o poarte o Biserică ieșită din moleșala orientală, și nu niște femei, oricât de alese. Dar până când nu se va vede adevăratul dușman, care nu este papismul, ci necredința, desfrâul, materialismul, pan-teismul, adventismul și alte multe de aceste — de o renaștere nu poate fi vorbă acolo.

Și atunci ce folosește grădina de copii și internatul de fete dela Iași?! Și mai ales ce folosește ieșirea pătimașă a „Telegrafului” — împotriva unei Biserici, care nu știm să fi încercat cândva o slăbire a temeiurilor credinței creștine. (ar.)

Cărți intrate la redacție.

Ioan Georgescu, Emiliu Viciu. Pedagogul și opera sa. Studiu comemorativ. Retipărire din „Transilvania”. Sibiu 1913.

Ion Gorun, Știi românește? Câteva observări asupra limbii, cum se scrie în vremea de față („Biblioteca pentru toți” Nr. 844). București 1913. Prețul 30 bani.

Dr. V. Hâncu, Sfaturi cum să ne ferim de holeră. Blaj, 1913. Prețul 10 fileri.

M. Theodorian-Carada, Vremuri critice. Reforme ce se impun. București, 1913.

M. Theodorian-Carada, Ioan Cornoii. București, 1913.

TELEFON.

Dr. P. Fezwin. De cele ce ne scrieți vom țineă samă la timpul său. Articolul Păr. Tășiedan s'a dat în numărul trecut întreg, nu are continuare.

Dr. B. București. Articolul de care întrebați ne-a sosit și-i vom face loc în numărul proxim

SUMARUL:

Redacția: Să ne strângem rândurile! (Din prilejul conferenței episcopatului ungar din 7 Noemvrie c.). — **Senior:** Isus Hristos și preotul. (Căile cari duc la euharisticul Isus.) — **Zenovie Pâclișanu:** »Palinodiam non cano« (Răspuns păr. Dr. Ștefan Pop). — **Dr. Ioan Ferent:** Iudaeus sum! Civis Romanus sum! (II Articol final). — **Insemnări:** »Lucefărul« și expoziția lui Octavian Smigelschi (Dr. Ioan Coltor); Cartea de rugăciuni a Asociației (Dr. Alexandru Rusu). — **Cronică:** In jurul procesului dela Kiew (ar.); Teocrația muntelui Atos (ic.). — **Cărți și reviste:** Dr. Iacob Radu: Istoria vicariatului gr.-catolic al Hațegului (zp); »Telegraful Român« (ar.); Cărți intrate la redacție. — **Telefon.**

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.
Proprietar-editor: Membrii redacției.